

Pieter Toussaint
—
Gezichtsverlies

Roman

Cossee
Amsterdam

© 2012 Pieter Toussaint
en Uitgeverij Cossee BV, Amsterdam
Omslagillustratie © A. Demotes/Photononstop/
Hollandse Hoogte
Boekomslag Marry van Baar
Foto auteur Bert Nienhuis
Typografie binnenwerk Adriaan de Jonge
Druk HooibergHaasbeek, Meppel

ISBN 978 90 5936 344 1 | NUR 301

I

Ik vergeet zelden een gezicht. Het is een volstrekt nutteloos talent. Vaak weet ik niet eens waar zo'n gezicht vandaan komt. Ik ben ermee gestopt te proberen het spoor terug te volgen. Het is vermoeiend en levert eigenlijk nooit iets op.

Maar dit gezicht is gemakkelijk. Het voert me zonder omweg terug naar de boekhandel in de binnenstad, vier of vijf maanden geleden. De vrouw met het korte, rode haar en de smalle bril werkt daar. Ik was er binnengelopen om wat rond te kijken. Ze stond bij de tafel midden in de winkel en bukte om een stapel boeken van de grond te pakken. Toen ze zich had opgericht, keek ze me heel even aan zonder veel interesse, haar glimlach was een gewoonte.

Dat heb ik graag, dat de verwarring uitblijft.

Terwijl ik verder loop, langs de marktkraampjes waar biologische voedingswaar wordt verkocht, blijf ik het gezicht voor me zien. In gedachten laat ik de bril verdwijnen en de ogen iets groter worden. De neus wordt wat platter en de mond krijgt vollere lippen. Niet van die smalle, rode streepjes. Het resultaat is een gezicht dat ik goed ken: dat van Vibeke, mijn ex-vrouw.

De vrouw uit de boekhandel had een zus van haar kunnen zijn. Een tweede dochter van de grote, roodharige man waarmee ik het nooit goed heb kunnen vinden. De man die mij altijd aansprak met 'professor' en wiens bre-

de grijns onderstreepte dat dit bedoeld was als een belediging. We moesten regelmatig bij hem op bezoek omdat Vibeke boodschappen voor hem deed en zijn huis schoonhield. Vaak had ik geen zin om mee te gaan, maar ik kwam er niet onderuit.

‘Je hebt de plicht om voor je familie te zorgen,’ zei Vibeke dan in haar langzame en uitgesponnen Noors.

Mijn protest was iets onaardigs in het Nederlands. Daarna zwegen we. Als ik Nederlands tegen haar sprak, was het gesprek afgelopen. Dan trok ik me terug in mijn eigen stilte. In het begin van onze relatie probeerde ik ruzie te maken in het Noors of soms in het Engels. Het had geen zin. Het ging immers niet om wat je zei, het ging erom dát je wat zei. En in ieder geval konden woorden die niet werden verstaan geen pijn doen.

Ik sta stil voor een kraam waar schapenkaas wordt verkocht uit een streek ten noordoosten van de stad. Vlak bij de Zweedse grens, zoals te zien is op een kaart die achter in de tent is opgehangen. Ik proef de witte, korrelige kaas die de man in de kraam mij toesteekt. Het smaakt niet slecht, maar ik twijfel. Produceren schapen van verafgelegen bergweiden betere, gezondere kaas dan schapen die dichterbij de stad hun gras kauwen? Het lijkt me sterk. Denk alleen al aan de energie die die beesten verspillen met het beklimmen van bergen. Die kan allemaal niet gaan zitten in de melk die ze geven. De man achter de kraam is ook niet bepaald een reclame voor een gezonde leefwijze. Zijn lichaam vult de tent en zijn volle, parse gezicht dekt de halve landkaart af die tegen het achterdoek van de kraam schommelt.

Ik heb een diepgewortelde afkeer tegen de melancholische hang naar het simpele, lege leven van vroeger. Ontbe-

ring en onthouding veredelen niet, ze verslijten je vroegtijdig.

Toch koop ik een pond van de witte smurrie. De man verpakt het onhandig in wit, vetvrij papier. Bij zijn eerste poging valt de helft van de homp kaas die hij heeft afgesneden op de grond. Hij schopt de kaas weg en lacht alsof het hem niet uitmaakt. Toch wordt zijn gezicht dieper paars en snijdt hij driftiger. Nog drie jaar, wellicht vier, meer niet, denk ik terwijl ik naar de marktman kijk. Dan valt hij dood neer of draait zich voor de laatste keer om in zijn bed. De verkoper van gezonde schapenkaas, vol van de zuivere berglucht die zo het groene wuivende gras is ingezogen. Het gras dat tegen de bergflanken opgroeit en nooit in aanraking is geweest met vuiligheid van welke soort dan ook.

Ik doe de verpakte homp kaas in de linnen tas. Nu nog naar de kraam waar ze brood met ongebroken graankorrels verkopen.

Bij de broodkraam staat een jong, zeer blond meisje. Ze lacht verlegen naar de klant die kritisch naar de uitgestalde waar kijkt. Hompen steen, daar doen ze me aan denken. Je kan er een hoofd mee klieven. Zo, snap, doormidden, terwijl de hersenen er slijmerig uitdruipten. Maar dat meisje, dat maakt alles goed. Die gelooft in de zaak, en daar gaat het tenslotte om. Alle vooruitgang is op hoop gestoeld en op verlangen. Haar lach is heerlijk en ze lijkt op mijn dochter Erna, die in Denver woont met haar moeder. Alleen daarom al kijk ik langer naar de broden, die allemaal hetzelfde zijn. Als ik er een aanwijs in de rij is dat een daad van domme willekeur. Toch kijkt ze goedkeurend. Ik heb goed gekozen, denk ik en ik ben tevreden. Het meisje rolt het brood in een wit, dik papier. Ik betaal en stop het brood in de linnen tas.

Halftien. Om elf uur heb ik een afspraak. Het kost ongeveer een halfuur om van hier naar de universiteit te lopen. Ik besef dat ik ruim de tijd heb om op mijn kamer een stuk van dat steenbrood af te beitelen en in te smeren met de gezonde schapenkaas. Soms zit het mee in het leven. Onaangekondigd geluk is meer waard dan geluk waar je op zit te wachten.

Ik loop langs de rivier. Het tij is laag en in het midden zijn hier en daar grote kiezels zichtbaar. Er steekt een fietswiel uit het stromende water. Op de brug over de rivier zie ik mijn collega Torild lopen, die logica geeft. Die ietwat te grote, zeer enthousiaste vrouw, die je het gevoel geeft dat haar vak rijk is aan dwaze grappen en vermakelijke anekdotes. Ieder jaar sleept ze een groep studenten mee naar een plek vlakbij Skjolden, aan het Sogne fjord, waar Wittgenstein in 1913 in een zelfgebouwde hut de basis voor zijn Tractatus zou hebben gelegd.

Jaren geleden, toen ik hier net werkte, ben ik een keer meegegaan. Torild had me gevraagd en het leek me een goede manier om in het universiteitsmilieu te integreren. Vibeke vond het maar niks. We kenden elkaar net en onze relatie was nog kwetsbaar. Wat moest ik met die twee meter lange, alleenstaande vrouw? En dan ook nog eens een heel weekend lang? Dat er ook tien studenten megingen, scheen ze niet te horen.

Nou ja, het was ook geen onverdeeld succes geweest. Eerst die oneindige rit langs langgerekte meren en fjorden tussen steile bergen. Op sommige lag nog sneeuw. Je moest onderweg vaak de pont nemen. Het kostte nogal wat tijd voordat je erop was en je er aan de andere kant weer vanaf kon. Na een uur of zeven waren we aangeko-

men op de plaats van bestemming. Torild huppelde als een uitgelaten kind en wees op de houten keet die verlaten aan de rand van het fjord stond. Boven de ingang was een plank getimmerd, waarin het jaartal 1971 gebrand was. Dat was het jaar dat die oude hut een beetje opgekalefaterd was, vertelde Torild. Ze hadden de buitenzijde met nieuwe planken bekleed, maar daaronder zaten nog de balken die de grote logicus in zijn handen had gehad.

Onder de studenten ging een fles zelfgestookte brandewijn rond. Torild riep de aanwezigen op hun ogen te sluiten en te doorvoelen dat op deze plek een beslissende stap in de ontwikkeling van de logica was gezet. Zij sloot als enige haar ogen en ik had een slok genomen uit de fles die me door een jongen met bijna wit haar was toegestoken.

Ik sta even stil aan de oever van de rivier. Rechts van me glooit het grasveld dat naar de kathedraal voert. Er is niemand te zien. Dan loop ik het steile pad op dat omhoog leidt naar de brug en denk aan de bespreking van elf uur. Waar gaat die in godsnaam over? Ik kan me alleen het tijdstip nog herinneren. Wie komen er? Trude, de afdelingssecretaresse, heeft de afspraak gemaakt. Het moet iemand van buiten zijn, niet een van mijn eigen promovendi.

Ik krijg de pest in. Waarschijnlijk betreft het weer zo'n onderzoeksbureau dat statistische kennis nodig heeft en mij – goed betaald, dat wel – wil uitnodigen om adviseur te worden. Ik moet Trude zeggen dat ze dat soort afspraken niet meer moet maken. Ik heb er geen zin in, zeg toch nee, het is verspilde tijd. Vroeger vond ik het nog weleens een gemakkelijke manier om geld te verdienen. De statistiek waarin dat soort bureautjes is geïnteresseerd stelt niets voor, eerstejaarswerk op zijn best. Het is ze trouwens vaak ook niet eens om de kennis te doen, ze willen in

hun rapporten kunnen zetten dat professor Rijshout, mathematisch statisticus, mee heeft gewerkt aan de totstandkoming van de resultaten.

Op de brug blijf ik even staan om weer op adem te komen. Kennis als wapen. Nee, beter, kennis als rookgordijn. Kennis als drugs, als verdovingsmiddel. Het gaat een korte bijeenkomst worden. Een kop koffie en dan wegwezen. Ik heb wel wat beters te doen en laat me op mijn vijf-enveertigste niet meer voor dat soort karretjes spannen. Het is ook gevaarlijk, trouwens. In de wereld van alledaagse problemen raak je al snel verstrikt in ongefundeerde meningen waarop je vervolgens kan worden afgerekend. Ik beperk me liever tot wetenschappelijke waarheden.

Na een kort stukje langs de drukke hoofdweg ga ik het park in dat tegen de universiteitsheuvel aanligt. Meer dan twee jaar is het nu geleden dat Vibeke en ik uit elkaar zijn gegaan. Wat zo veelbelovend en gepassioneerd begon, liep uit op een bijna tot in de perfectie doorgevoerd negeren van elkaar. We namen uiteindelijk niet eens meer de moeite om ruzie te maken.

Sinds de breuk heeft zich iets nieuws gevormd. Het is een verstild leven, maar ik wil het niet eenzaam noemen. Het heeft iets weg van het bergmeer in de buurt van de hut op een windstille zomeravond. Daar heb ik voor het eerst bijna volledige bewegingsloosheid ervaren. Alleen mijn eigen handelen bracht iets in beweging. Als ik 's avonds thuiskom van mijn werk is het huis onaangeroerd. In het begin zat ik soms uren op de bank en keek ik naar de roerloosheid van de kamer om me heen. Alle beweging die er ooit door Vibeke en Erna was ingebracht is weg.

Het bevalt me, op een vreemd berustende manier. Geen opgetogen vrolijkheid, maar een stille tevredenheid. Het is goed zo.

Vijf over tien. Nog vijfenvijftig minuten om een snee van het gekochte brood te eten, dik besmeerd met de schapenkaas. Een koud glas water erbij en dan even de ogen sluiten, niet lang, een paar minuten maar.

Voor de kamer van Trude zit een grijzende, wat dikke man. Ik zie hem zodra ik de lange gang naar mijn kamer inloop. Een onbekend gezicht, zonder twijfel de bezoeker. Te vroeg. Veel te vroeg. Ik loop langs hem zonder hem aan te kijken en ga mijn kamer binnen. Mijn bezoek komt pas om elf uur. Maar Trude ziet me in het voorbijgaan. Ze staat snel op en loopt me achterna.

‘De bezoeker is er al,’ roept ze. Als ik me omdraai, zie ik de man opstaan. ‘Hij dacht dat de afspraak om tien uur was. Heb je nu tijd?’ Ik knik en open mijn kamerdeur. Ik kan altijd nog eten als de man weer weg is. Een halfuur, niet langer.

De man, die zich voorstelt als Kjell Nielsen, bevalt me. Hij is van justitie en heeft een zachte, niet opdringerige stem. Zijn grote witte handen liggen roerloos op zijn over elkaar geslagen benen.

Hij kijkt hoe ik het brood en de kaas uit de tas haal en op een bord leg dat op mijn bureau staat. Als ik naar de vergadertafel loop, buigt de man iets naar voren zonder zijn handen van zijn benen te halen. ‘Als u iets wilt eten, ga gerust uw gang, hoor.’ Ik pak het bord van het bureau, een mes uit de bureaula en zet dit alles neer op de tafel waaraan Kjell Nielsen zit.

‘Wilt u ook een snee?’

De man denkt even na en schudt daarna zijn hoofd. Zijn uitdrukking heeft iets triestigs, iets neerslachtigs.

‘Ik zou wel graag een kop koffie lusten.’

Gastheerschap is mij niet aangeboren. Een mens heeft de verantwoordelijkheid voor het welbevinden van zijn medemens. En dat welbevinden schuilt vaak in onbetekende dingen, een kop koffie, een vriendelijk woord. Ik sta op en loop de kamer uit. In de gang, naast Trudes kamer, staat een koffiemachine. Terwijl het onsmakelijk uitziende vocht in de kartonnen beker druipt, verbaas ik me over de gast. Justitie. Wat moeten die met statistisch advies? Als zich op de koffie geelbruin schuim vormt en het apparaat het laatste beetje in de beker spuit, voel ik opeens een prikkelende samentrekking van mijn hoofdhuid en een zich snel uitbreidende hitte in mijn gezicht. Ze zullen toch niet...?

De koffie beker trilt in mijn handen en als ik terugloop, raak ik er steeds meer van overtuigd dat dat de reden van het bezoek moet zijn. Daarom is die kerel zo vriendelijk, gereserveerd. Hij weet dat hij me straks bij de keel zal hebben. Zijn er nieuwe feiten boven tafel gekomen? Nieuw onderzoek bij het meer, de hut? Hier moet die hysterische Vibeke wel achter zitten.

De man zit nog precies zoals ik hem achterliet. Er ligt nu alleen een opengeslagen schrijfblok voor hem met een pen schuin over het witte papier gelegd. Hij heeft het bord met de kaas en het brood iets weggeschoven. Ik zet de beker koffie naast het schrijfblok neer en weet niet wat ik moet zeggen. Ik voel alleen het gloeien van mijn gezicht en het prikken van mijn hoofdhuid.

Heel geconcentreerd duw ik het mes door de harde korst en voel hoe het in het zachte hart zakt. Het is zaak om er in een rustige cadans doorheen te snijden. Als je te hard duwt, schuift het brood met je mes mee en scheur je een bal deeg uit de snee die je afsnijdt. Kjell Nielsen zegt